

VERBREKING DER VERLOVING EN ONTROUW TIJDENS DE VERLOVING BIJ DE INLANDERS VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL *)

DOOR

J. P. KLEIWEG DE ZWAAN.

Wij hebben opgemerkt, dat de Inlanders van den Indischen Archipel ontrouw tijdens het huwelijk, overspel, veelal als een zeer ernstig delict opvatten, waarop niet zelden bijzonder strenge straffen, zelfs de doodstraf, zijn gesteld. Dat echter bij de beoordeeling en de bestraffing van zulk een daad bij verschillende stammen wel rekening wordt gehouden met de omstandigheden, waaronder het vergriep heeft plaats gehad ¹⁻³).

Eene andere vraag is, hoe de Inlanders ontrouw tijdens de verloving, eventueel verbreking der verloving opvatten en beoordeelen. Daaromtrent heb ik in de overigens zoo uitgebreide literatuur over de bevolking van den Indischen Archipel maar weinig kunnen vinden. Echter meen ik, dat het toch van nut kan zijn de verzamelde gegevens dienaangaande ter kennis te brengen.

Van de Bataks in Sumatra lezen wij, dat zij ook van echtbreuk spreken, wanneer er eene scheiding tusschen de verloofden plaats heeft. Een meisje, waarvoor alleen nog maar de koopsom betaald is, mag naar oud recht niet door een ander tot vrouw worden genomen, gelijk het spreekwoord zegt: „Is een hindernis (iets dat den doorgang verbiedt) hoog, dan mag men er niet onderdoor kruipen; is zij laag, dan mag men er niet overheen stappen” ⁴).

Overspel (*morlangka pitih*) en echtbreuk (*mangalangkoep*) is bij

*) Het onderwerp wordt ook besproken in het proefschrift van dr. E. H. Boerenbeker, De vrouw in het indonesische adatrecht (Leiden, Juli, 1931), dat verscheen, nadat dit artikel was gezet. Red. M. en M.

¹) J. P. Kleiweg de Zwaan: Bijgeloof in den Indischen Archipel inzake Overspel. Tijdschrift van het Kon. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, Maart 1930.

²) Idem: Overspel in den Indischen Archipel. „Mensch en Maatschappij”, September/November 1930.

³) Het Asylrecht bij Overspel in 'den Indischen Archipel. Tijdschrift van het Kon. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, Januari 1931.

⁴) J. H. Meerwaldt: Gebruiken der Bataks in het Maatschappelijk Leven. Mededeelingen van wege het Ned. Zendelingen Genootschap, Jaargang XLIX. 1905.

de Bataks niet hetzelfde, want van het laatste spreekt de Batak reeds, wanneer hij, b.v. door den bruidschat geheel of gedeeltelijk te betalen, het recht gekregen heeft een meisje als zijn vrouw te beschouwen en de vader verkoopt het aan een ander, zonder het contract met den verloofden jongeling opgeheven te hebben. Zulk een vergriep tegen de adat geeft dan aanleiding tot een *hata boroe*, waarbij het echter in de eerste plaats op het geld aankomt. De beleedigde partij ontvangt dan boven den reeds voor het meisje betaalden bruidschat nog een zekere som, den beleediger door de hoofden als boete opgelegd ⁶⁾).

Volgens *Henny* moest in vroeger tijd het Bataksche meisje, hetwelk, verloofd zijnde, haren verloofde ontrouw werd, dit misdrijf met haar leven boeten, evenals de getrouwde vrouw, die overspel pleegde ⁶⁾).

Bij de Karo-Bataks is de partij, die de trouwbelofte verbreekt, strafbaar, en moet zij eene schadeloosstelling uitkeeren aan de andere partij, tenzij aanleiding tot die verbreking bestaat. Als aanleiding wordt o.a. beschouwd, als het meisje zich gedurende den verloovings-tijd aan een ander dan aan haren verloofde heeft overgegeven. Dan wordt het meisje schuldig geoordeeld, haar ouders moeten een karbouw slachten. De jonkman kan daarentegen de trouwbelofte verbreken. Hebben de ouders reeds een gedeelte van den koopprijs ontvangen, dan moet het dubbele daarvan worden teruggegeven ⁷⁾).

In Toba acht men een verloofd meisje volgens de *oekoën* evenzeer gebonden als eene gehuwde vrouw ⁸⁾). Degenen die zich aan overspel schuldig maakten met een gehuwde vrouw of met een verloofd meisje moesten worden gedood ⁹⁾).

Het veroorzaken eener scheiding tusschen verloofden wordt als echtbreuk opgevat. Heeft het meisje schuld aan de verbreking der verloving, dan is hare familie de voor haar reeds gegeven geschenken kwijt en bovendien moet zij de koopsom en onkosten terugbetalen. Het weglloopen met eens anders vrouw, maar ook met eens anders verloofde, maakt den schuldige vogelvrij. Hij staat dan bloot aan de wraak van den rechtmatigen eigenaar der vrouw of van het meisje. Komt de zaak voor de Hoofden, dan wordt meestal als straf opgelegd een boete, gelijk aan zeven maal de koopsom en bovendien eenige buffels. Dikwijls zou zelfs een gesprek van een man met een meisje, dat met een anderen jongen verloofd is, voldoende zijn om hem van *pamola-mola* (scheiding teweegbrengen) te verdenken. Zonder af-

⁶⁾ J. H. Meerwaldt: Aanteekeningen betreffende de Bataklanden. Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, deel XXXVII, 1894.

⁷⁾ Henny: Reis naar Si Gampoelan en Si Lindong in Maart en April 1858. Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, deel XVII.

⁸⁾ Pandecten van het Adatrecht VI. Het recht om te huwen en het recht inzake verloving.

⁹⁾ Joh. Warneck: Das Eherecht bei den Toba-Batak. Bijdragen van het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde 1902.

⁹⁾ L. J. Warneck: Die Religion der Batak 1909.

doend bewijs, waarbij een *tanda* onmisbaar is, zou hij echter niet strafbaar zijn en kan hij zich van de verdenking door een eed zuiveren. Is er echter een bewijsstuk voorhanden, b.v. een kleedingstuk, dan wordt hij met een hooge boete bestraft ¹⁰⁾).

De Christen-Batak, die betrekkingen aanknoopt met een verloofd meisje, met het gevolg, dat zij haar eersten minnaar verlaat, werd volgens de adatregeling van 1892 gestraft met een boete van 24 matten ¹¹⁾. Volgens de adatregeling van 1913 wordt hij gestraft met een boete van f 30. Artikel XIV luidt: Degeen, die betrekkingen aanknoopt met een verloofd meisje, met het gevolg, dat zij de verlovings verbreekt, wordt gestraft met een boete van dertig gulden ¹²⁾).

Pleyte deelt ons mede, dat de Bataks reeds van *hangkoep* (vrouwenroof) spreken, wanneer iemand een meisje tot vrouw neemt, waarop een ander recht heeft, doordat deze de *boli* voor haar reeds had betaald. Dit feit zou echter niet zoo zwaar worden aangerekend als werkelijk overspel ¹³⁾).

Wanneer in de afdeling Mokko-Mokko, assistent-residentie Benkoelen (Sumatra) een meisje, na de volbrachte verlovingsformaliteiten, zich door een anderen man laat ontvoeren, dan wel hare belofte tegenover haar verloofde verbreekt of haar minnaar afwijst, zonder voldoende reden, zal haar vader met f 8 boete gestraft worden, uit te betalen aan haar verloofde, ter beoordeeling van den *Depati* (artikel 82). Indien van een ondertrouwd paar de jongeling een ander meisje zwanger maakt en mitsdien met dit meisje moet huwen, zal hij geen recht hebben om het meisje, waarmede hij eerst verloofd was, te trouwen, tenzij dat deze daarmede genoeg neemt ¹⁴⁾).

Een man, die de verlovingsgift voor een meisje heeft betaald, heeft recht op schadeloosstelling, indien dat meisje met een anderen man gemeenschap pleegt. De verlovings- tevens huwelijks-gift (*oeang antaran*) wordt hem in zoo'n geval dubbel vergoed, de overige, door de familie van het meisje ontvangen gelden, enkel.

In de Pasëmah-landen (Sumatra) geldt het schaken van een andermans *boenting* (verloofde) voor een zeer zwaar delict. De schaker en het geschaakte meisje worden ieder gestraft met een boete van 24 rijksdaalders. Toch komt dit in enkele gevallen voor, vooral wanneer de onderhandelingen tot het huwelijk zijn uitgegaan van de wederzijdsche ouders en het meisje voor het huwelijk niet veel voelde.

Als iemand met de *boenting* van een ander gemeenschap pleegt

¹⁰⁾ De Batakspiegel 1910.

¹¹⁾ Adatrechtbundel VII.

¹²⁾ Adatrechtbundel XI, Sumatra, 1915.

¹³⁾ C. M. Pleyte: Singa Mangaradja. Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 7e volgrees, 1ste deel, 1903.

¹⁴⁾ Adatrechtbundel VI, Sumatra. Serie I Zuid-Sumatra Oendang-Oendang Moko-Moko.

(*pati simbongan*), worden de daders veroordeeld tot betaling van de *těbos njawě*, een boete, groot 40 rijksdaalders, ten gunste van de rapatleden. *Hoven* is van oordeel, dat de toewijzing van genoemd bedrag aan de leden van de rechtspraak vermoedelijk echter niet den oorspronkelijken toestand voorstelt. Verder is de jonkman nog verplicht de *bangon toenggoewan* te betalen, ten bedrage van *f* 25, welk bedrag wordt toegewezen aan den verloofde van het meisje. Daarenboven zijn de schuldigen verplicht tot het *njiang gawi*, waarvoor als offerdier een karbouw, thans ook wel een geit moet worden geslacht. Zijn de schuldigen van verschillende doesoens afkomstig, dan moet in elken doesoen het *njiang gawi* plaats hebben. Een schouderstuk van een karbouw moet aan het margahoofd, het andere aan de doesoenhoofden worden aangeboden. Voorts moeten de familieleden van de beide schuldigen zout en sigaretten onder de doesoengenooten uitdeelen, ten teeken dat de zonde is uitgewischt. Tegenwoordig wordt meer en meer echter de *oendang-oendang simboer tjakapa* tot richtsnoer genomen in zoo'n geval en worden de schuldigen elk gestraft met 12 rijksdaalders boete. Den verloofde is het dan veroorloofd de verloving te verbreken. Het zou echter ook wel voorkomen, dat de jonge man toch prijs stelt op een huwelijk met het verleide meisje; in dat geval moet dit zoo spoedig mogelijk voltrokken worden, ten einde de zaak nog zooveel doenlijk geheim te houden. Uit den aard der zaak zal dit vooral dan moeilijk zijn, wanneer de teekenen van zwangerschap zichtbaar worden. Echter zou men het misdrijf ook kunnen te weten komen met behulp van *tilol* of *moetos gěntong*, dat zijn shamanistische handelingen, waartoe men zijn toevlucht neemt, wanneer in een doesoen of in een gezin herhaaldelijk ziekten uitbreken, door sterfgevallen gevolgd, hetgeen men aan den toorn der hoogere machten toeschrijft. Wordt door den shamaan als reden van zulke rampen opgegeven, dat gemeenschap van een verloofd meisje, niet met haar verloofde, maar met een anderen man heeft plaats gehad, en is zulks inderdaad het geval geweest, dan haasten de schuldigen zich in den regel om daarvoor uit te komen. In alle geval wordt dan het geëischte offermaal aangericht. Indien de van schuld verdachte echter ontkent de ongeoorloofde daad te hebben begaan, moet een zuiveringseed worden afgelegd. Is de schuldige man onbekend, of wil het meisje hem niet dadelijk noemen, dan wordt zij naar het voorouderhuisje gebracht, alwaar men wierook brandt en gele rijst rondstrooit. Bekent ze dan haar schuld, en tevens, wie haar minnaar is geweest, dan wordt door eenige doesoengenooten deze bekentenis van het meisje overgebracht aan de familieleden van den verleider. Deze lieden geven dan een pand, ten bewijze, dat zij zich niet tegen de bekentenis van het meisje verzetten. Als echter haar medeplichtige ontkent, moet zij hare beschuldiging kunnen bewijzen, hetgeen evenwel meestal niet mogelijk is. Bleef het meisje in zoo'n geval toch bij

haar zwijgen volharden, dan werd zij in vroeger tijd ten huize van het marga- of doesoen-hoofd aangehouden. De middelen, welke dan werden aangewend om zoo'n meisje alsnog tot bekentenis te dwingen, getuigden niet altijd van groote zachtheid. Gewoonlijk bediende men zich daarbij van de *gapit*, een soort notenkraker van bamboe. Op de slapen van het meisje plaatste men twee *kemiling-* of *pala*-pitten, welke met de *gapit* werden aangedrukt. Deze pijnlijke bewerking werd tot driemaal herhaald. Waren de antwoorden bij elke behandeling gelijkluidend, dan achtte men de zaak voldoende klaar ¹⁵⁾.

Indien in Djambi (Sumatra) een jongen verloofd is en de kennisgeving van het huwelijk heeft plaats gehad, mag het meisje zich niet meer door een anderen jongeling laten ontvoeren, noch mogen hare bloedverwanten zonder geldige redenen de voltrekking van het huwelijk met haar verloofde weigeren, op poene van een boete van ten hoogste twaalf rijksdaalders. Als daarentegen de jongeling zijn trouwbeloften verbreekt, zal ook hij worden beboet met ten hoogste twaalf rijksdaalders, evenals wanneer de verloofde jongeling met een ander meisje verboden gemeenschap heeft gehad, met het gevolg dat hij verplicht is haar te huwen. Bovendien kan de jongeling dan geen aanspraak meer maken op zijn verloofde, indien hare eventueele erfenamen hem niet meer willen aannemen ¹⁶⁾.

In het geval dat op Nias de aanstaande schoonzoon aan al zijn verplichtingen heeft voldaan, wordt, bij verbreking der verloving, omdat hij aan eene andere vrouw de voorkeur geeft, of omdat hij reeds met eene andere vrouw gemeenschap heeft gehad, het door hem geschonkene, na aftrek der contra-geschenken, teruggegeven. Is de schuld echter bij den schoonvader of bij het meisje, dan zou dat wel dubbel moeten geschieden. Echter kan de jonge man, indien het meisje zwanger mocht zijn en hij haar toch wil huwen, haar tegen betaling van den halven bruidsprijs tot zich nemen ¹⁷⁾.

Volgens *Kruyt* wordt op Mentawai tijdens den verlovingstijd, in de periode van het samenleven in de hut (*roesoek*), als het meisje een anderen jongeling bij zich toelaat, dit evengoed een overspelzaak, alsof beiden reeds werkelijk gehuwd waren. De verloofde eischt dan alle geschenken, welke hij aan het meisje had gegeven, terug. Sommige mannen zouden echter in hun boosheid nog verder gaan; zij begeven zich naar het kladi-veld of naar den pisangtuin van den verleider en nemen daar het een of ander weg, wat dezen man toebehoort, gelijk men wel doet in geval van overspel bij een reeds gesloten huwelijk. Een enkele maal komt daaruit doodslag voort.

¹⁵⁾ W. Hoven: De Pasëmah en haar Verwantschaps-, Huwelijks- en Erfrecht. Akademisch Proefschrift 1917.

¹⁶⁾ Adatrechtbundel V, 1912.

¹⁷⁾ E. E. W. Gs. Schröder: Nias.

Onder de stukken, welke de gezaghebber der Mentawai-eilanden aan Kruyt ter inzage had gegeven, bevond zich ook een opstel over Sipora, waarin stond, dat als een vrouw zich afgeeft met andere mannen, zij door haar echtgenoot mag worden verstooten. Pleegt een man overspel met eene getrouwde vrouw, dan moet hij een bijl, een mandje om vischjes en garnalen op te scheppen, een varken en vier legkippen geven. Is hij nog niet getrouwd, maar verloofd, dus in de periode van het samenleven in de hut (roesoek) en geeft het meisje zich dan met andere mannen af, dan gaat het verloofde paar uiteen, maar de jonge man verbiedt dan, dat het meisje met een anderen man huwt, tenzij dat deze hem wil schenken een mandje voor het vangen van visschen en garnalen, een net, een dissel en drie of vier legkippen¹⁸⁾.

Wat de Javanen betreft, vinden wij volgens de adatregeling der Inlanders van Midden- en Oost-Java vermeld, dat eerbaarheidsdelicten tegenover een verloofd meisje gelijk geacht moeten worden aan een vergrijp tegenover eene gehuwde vrouw.

Van Madoera wordt medegedeeld, dat de bruijom zijn verloving verbreken mag, indien vóór het huwelijk de beide vrouwen, die den maagdelijken staat van het meisje hebben onderzocht, verklaren, dat zij niet meer ongerept is¹⁹⁾.

Wanneer in Midden-Timor (Beloe) een verloofde jongeling zijn meisje betrapt op gemeenschap met een anderen man en hij doodt dezen man, wordt hij wél veroordeeld, maar het meisje moet een deel der kosten, b.v. de gerechtskosten betalen²⁰⁾.

Op de Kei-eilanden wordt degene, die een verloofd meisje verleidt, gestraft als iemand, die met eene gehuwde vrouw overspel heeft gepleegd. Verleidingen van een verloofd meisje wordt namelijk door deze inlanders als overspel opgevat. Echter geldt het feit, dat het huwelijk nog niet voltrokken was, voor eene verzachtende omstandigheid. Indien de verleider het meisje huwt, moet hij behalve de *wilin* (huwelijksprijs) nog betalen de *hoetan* (boete), waarbij dan echter de *mas sobsob* (het offergoud om de bedreven zonde af te betalen) vervalt. De verleider toch heeft zich wél bezondigd tegen de voorschriften van het handelsrecht, doch niet tegen de rechten van een echtgenoot als zoodanig, welke immers nog niet van kracht waren.

Weigert het meisje te trouwen en kan het geval ook niet worden teruggebracht onder een der wijzen van onregelmatig huwelijk en is bovendien het meisje niet zwanger, dan moet de verleider alleen

¹⁸⁾ Alb. C. Kruyt: De Mentawaiers. Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, deel LXII, aflevering 1, 1923.

¹⁹⁾ C. van Vollenhoven: Het Adatrecht in Nederlandsch-Indië.

²⁰⁾ H. J. Grijzen: Mededeelingen omtrent Beloe of Midden Timor. Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, deel LIV, 1904.

betalen de boete, welke is voorgeschreven in geval van gewone ontucht ²¹⁾).

Volgens *Pleyte* is op de Kei-eilanden, op grond van het feit dat de meeste huwelijken niet uit vrije keuze tot stand komen, maar door de ouders worden bepaald, het huwelijk slechts zelden gelukkig. Overspel zou er derhalve, vooral bij aanzienlijke lieden, veelvuldig voorkomen, temeer daar de lediggang der vrouw uit den voornamen stand haar allen tijd laat om liefdesintrigues te bedenken en aan te knoopen. Betrapt de man zijn vrouw op heeterdaad, dan kan hij echtscheiding aanvragen en wordt, zoo deze is toegestaan, de familie der overspelige vrouw tot algeheele teruggave van den bruidschat gedwongen. Ditzelfde heeft plaats, als de huwelijksformaliteiten reeds voltrokken zijn, doch het meisje weigert met den jongeling te eten. Dan behoeven de ouders van den jongenman echter slechts de helft der ontvangen geschenken terug te geven. Wanneer het omgekeerde geval zich voordoet, heeft het tegenovergestelde plaats ²²⁾).

Van de inlanders van Boeroe vinden wij vermeld, dat het verleiden of ontvoeren van eens anders verloofde gestraft werd, als namelijk de zaak voor den districtsraad kwam, met eene boete van zeven reaal en het vergoeden der *haka* (geschenk als onderpand der trouwbelofte). Indien echter de gelieven op heeterdaad betrapt werden, ging de bedrogen minnaar niet zelden over tot *tooma*, d.w.z. het dooden van den schuldige.

De inlanders van Boeroe zijn van meening, dat *Johoe ma di loetoe*, de Schepper en Onderhouder van al wat bestaat, in vroeger tijd een wijs man, *Goesoeong* genaamd, naar de menschen heeft afgezonden, om hun zijn wil kenbaar te maken. Onder deze geboden, zeven in aantal (*lara's*), was het eerste (*bobai*): het verbod van het verleiden of ontvoeren der verloofde van een anderen man. Het tweede verbod (*mangaweka*) omvatte het verbod van overspel tijdens het huwelijk. De overige verbodsbepalingen hadden betrekking op diefstal, aanranding en mishandeling, oneerbiedigheid en liefdeloosheid tegenover de ouders en op gewapende zwerftochten. Bovendien het gebod om den man, die een vrouw had onteerd, als ook den *hotjohata*, welke een medemensch had betooverd, en den vijand, die tegen het land optrok, den kop te snellen ²³⁾).

Gaan wij nu over naar Celebes, dan vinden wij door *Nobele* vermeld, dat in Makale eene eigenlijke verloving (*sikampa*) slechts bij kinderhuwelijken bestaat, totdat de puberteit is ingetreden, waar-

²¹⁾ H. Geurtjens: Uit een Vreemde Wereld of het Leven en Streven der Inlanders op de Kei-eilanden.

²²⁾ C. M. Pleyte: Ethnographische Beschrijving der Kei-eilanden. Tijdschrift van het Kon. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, 1893.

²³⁾ F. J. Willer: Het Eiland Boeroe, zijne exploitatie en Alfoersche instellingen, 1859.

na het huwelijk wordt voltrokken met het geven van het gewone bruidsmaal. Zijn de verloofden echter niet meer genegen om met elkaar te huwen, dan wordt de verloving verbroken, zonder dat een der partijen een schadeloosstelling is verschuldigd. Deze schadeloosstelling is slechts het meisje verschuldigd te betalen, in het geval dat zij haar minnaar ontrouw is geweest. Echter de man kan zich, wegens de bestaande polygamie, daaraan nooit schuldig maken.

Tusschen huwbaren duurt de verlovingsstijd, indien althans hiervan gesproken kan worden, slechts enkele dagen. Is het meisje of de vrouw in dezen tijd haar verloofde ontrouw, dan is zij eveneens verplicht eene schadeloosstelling te geven. De grootte hiervan bedraagt: voor *kaoean* (de vroegere slaven en pandelingen) twee rijksdaalders tot twee karbouwen, voor *tomakaka's* (adellijken) 1—12 karbouwen, voor *anak di sissih* (ontstaan uit de huwelijken van *poeang's* en *madika's* met vrouwelijke *tomokaka's*) 2—24 karbouwen en voor *poeang's* en *madika's* (de zuivere afstammelingen van het oorspronkelijk vorstengeslacht) 2—24 karbouwen ²⁴).

Voor de Moriërs van Tinompo (Oostelijk Midden-Celebes) geldt het als een ernstig vergrijp, indien iemand het meisje van een anderen man verleidt, dit meisje dus als het ware steelt (*merontoe nsambora*). Op dit delict staat de helft van de boete voor overspel tijdens het huwelijk. Elk der beide schuldigen moet dan twee buffels geven, echter mag elke buffel vervangen worden door twee vadem wit katoen ²⁵).

Wanneer bij de To Loinang van Celebes een verloofd meisje zich misdraagt, nadat de *pongoosi* gegeven is, wordt alleen dit geschenk teruggegeven en volgt nog geen boete. De *pongoosi* is 't geschenk, dat de jonge man aan het meisje geeft, om te voorkomen, dat een ander haar zal vragen en om zich van haar genegenheid te overtuigen. Trekt echter het meisje zich terug, nadat ook de *mantoean* gegeven is, dan heeft zij ook nog 1 of 2 blokken katoen te betalen. Deze boete heet *pangaoetang*. De *mantoean* is het geschenk, dat de jongeling later aan de ouders van het meisje geeft. Gaat het huwelijk niet door, omdat het meisje zich misdragen heeft, dan moet ook de man, met wien zij het gehouden heeft, de *pangaoetang* betalen. Voordat men het ongebleekt katoen kende, werden echter alle boeten in aarden borden betaald ²⁶).

In Borneo, bij de Dajaks van Koeala Kapoeas, zijn de gevolgen

²⁴) E. A. J. Nobele: Memorie van Overgave betreffende de Onderafdeeling Makale. Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, deel LXVI, 1926.

²⁵) J. Kruyt: De Moriërs van Tinompo (Oostelijk Midden-Celebes). Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, deel 80, 1924.

²⁶) Alb. C. Kruyt: De To Loinang van den Oostarm van Celebes. Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië, deel 86, 3e en 4e aflevering, 1930.

der verloving, dat de beide verloofden volstrekt aan elkaar gebonden zijn, andere jonge lieden mogen zich niet dan op straffe van boete met het meisje op eenigszins intieme wijze inlaten. Wordt de scheiding op grond van een misstap van een der verloofden uitgesproken, dan moet de schuldige drie of vier *djipen* aan de beleedigde partij betalen.

De Ott-Danoem-Dajaks in Borneo hebben eveneens een boete op zulk een misdrijf gesteld. In den regel bedraagt deze twee *hoeloens*, à dertig gulden ²⁷⁾.

Van de Papoea's van Noordelijk Nieuw-Guinee vond ik vermeld, dat in geval van ontrouw van het verloofde meisje, de bruidschat, die reeds was betaald, moet teruggegeven worden niet alleen, maar dat dan bovendien een schandeprijs moet betaald worden, terwijl de namens het meisje betaalde goederen verbeurd zijn, wanneer haar verloofde geen aanleiding heeft gegeven tot haar ontrouw. Bij het terugbetalen van den bruidschat wordt ieder vischje in rekening gebracht en het werk, dat de jongeman reeds verricht had voor de familie zijner ontrouwe verloofde, moet dan in klinkende munt worden vergoed. Is omgekeerd de jonge man ontrouw, dan verspeelt hij den reeds betaalden bruidschat en moet hij den schandeprijs betalen ²⁸⁾.

Bij de Papoea's van de Torresstraat heeft de verloofde jonge man, wiens meisje hem ontrouw is geworden, het recht haar te doodden. Ook mag hij haar verleider ongestraft van het leven berooven ²⁹⁾.

In N.W. Melanesië moeten tijdens den verlovingsstijd de verloofden zooveel mogelijk althans tegenover de buitenwereld het decorum trachten te bewaren, ook al zijn zij elkaar niet volkomen trouw. Indien toch de ontrouw openbaar wordt, schaamt men zich daarover en spreekt men, met eenige overdrijving, van overspel. Een verloofd meisje mag ook niet deelnemen aan de amoureuze tochtjes naar andere dorpen (*katuyaussi*).

Malinowski vertelt van een jongen man, die, hoewel verloofd, met een ander meisje in intieme relatie was getreden. Toen hij echter van dit meisje genoeg kreeg, wilde hij weer tot zijn verloofde terugkeeren en met haar gemeenschap hebben. Het meisje wees hem echter af. Daarom riep de teleurgestelde jonge man de hulp in van den toovenaar en verzocht hij dezen man een liefdetooover op zijn verloofde uit te oefenen, waardoor zij weer met hem in relatie zou willen treden. De tooverpraktijken van dezen toovenaar hadden het gewenschte effect! ³⁰⁾.

²⁷⁾ J. Mallinckrodt: Ethnographische Mededeelingen over de Dajaks in de Afdeling Koala Kapoeas (Residentie Zuider- en Oosterafdeling van Borneo). Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, deel 81, 1ste aflevering. 1925.

²⁸⁾ Adatrechtbundel X, 1921.

²⁹⁾ Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits, V, 1904.

³⁰⁾ Bronislaw Malinowski: The sexual Life of Savages in North Western Melanesia, 1929.

Volgens *Newbold* zou het bij de inlanders van het Schiereiland Malakka gebruikelijk zijn, dat wanneer iemand een meisje heeft verleid, hetwelk reeds, met medeweten harer ouders, verloofd was, op aanklacht van haar verloofde de ouders van het meisje veroordeeld worden tweemaal te betalen het bedrag, dat de jongen reeds voor het meisje had betaald (*achara*). Bovendien wordt de jonge man, welke het meisje had verleid, beboet. Alleen in het geval dat hij inderdaad niet op de hoogte was van het feit, dat het meisje reeds verloofd was, zou hij niet beboet worden. Indien de ouders wisten van den omgang hunner verloofde dochter met een anderen man, maar dezen laatsten was het niet bekend, dat het meisje al een vrijer had, werden, op aanklacht van den verloofden man de ouders veroordeeld om driemaal de *achara* te betalen. Echter gebeurde het wel, dat men bij het bepalen dezer boete rekening hield met de welgesteldheid der ouders van het meisje, alsook met het feit, dat zij over hun gedrag berouw hadden ⁸¹⁾).

De Benguet-Lepanto-Igorooten der Philippijnen schijnen zeer ijverzuchtig te zijn op de kuisheid hunner vrouwen en passen de strengste straffen toe op de vrouw, die haar plichten te dien opzichte vergeet. In vroeger tijd, toen dit volk nog geheel onafhankelijk was, werden de personen, die zich aan overspel hadden schuldig gemaakt, gedood. De ongehuwden strafte men, indien zij op overspel werden betrapt, zeer streng en een verloofde jongeling, die het waagde, zijn meisje te verlaten, nadat hij met haar in intieme gemeenschap had gestaan, werd eveneens ter dood gebracht. Tegenwoordig wordt echter in zoo'n geval volstaan met een klacht bij de autoriteiten, die dan een onderzoek instellen en naar aanleiding daarvan uitspraak doen ⁸²⁾).

Bij de Tinguayanen der Philippijnen zou, volgens *Cooper Cole*, in geval van ontrouw eener gehuwde vrouw of van een verloofd meisje, de beledigde man het recht hebben den verleider te dooden. Echter kan hij zich ook tevreden stellen met de huwelijksgift terug te eischen, waarbij dan evenwel bovendien nog een boete moet worden betaald. Daarna kan de scheiding van het paar worden uitgesproken ⁸³⁾).

Uit hetgeen werd medegedeeld en vastgesteld kunnen eenige gevolgtrekkingen worden gemaakt:

1. Ontrouw tijdens de verloving wordt bij verschillende stammen in den Indischen Archipel als een zeer ernstig vergrijp, min of meer als overspel opgevat en als zoodanig gestraft.

2. Bij enkele stammen is de verbreking der verloving door het meisje en een daarop volgend huwelijk met een anderen man niet geoorloofd.

⁸¹⁾ T. J. Newbold: Political and Statistical Account of the British Settlements in the Straits of Malacca, 1839.

⁸²⁾ Adatrechtbundels XVI: Groote Oost en Philippijnen.

⁸³⁾ Fay-Cooper Cole: The Tinguian. Chicago 1922.

3. De bestraffing van ontrouw tijdens de verloving of wegens verbreking der verloving hangt blijkbaar samen met het feit, dat voor het meisje door haar verloofde reeds een bedrag was betaald, waardoor deze een zeker recht op het meisje heeft verkregen.

4. Ontrouw tijdens de verloving of de verbreking ervan wordt in den regel slechts met eene boete gestraft; soms echter staat daarop de doodstraf, evenals bij overspel tijdens het huwelijk.

5. Bij ontrouw tijdens de verloving of bij verbreking daarvan kan in den regel niet worden volstaan met het teruggeven van den reeds voor het meisje betaalden bruidschat, maar wordt daarenboven nog een boete opgelegd.

6. Bij enkele stammen in den Indischen Archipel heeft de jonge man, wiens meisje omgang had met een anderen man, het recht den verleider te dooden.

7. De schadeloosstelling in geval van ontrouw tijdens de verloving of bij het verbreken der verloving wordt soms afhankelijk gesteld van den stand en de welgesteldheid der betrokken personen.

8. Bovendien wordt soms rekening gehouden met het feit, of er eene aanleiding is geweest tot het verbreken der verloving.

9. Het gedrag van het meisje en van den jongen man tijdens de verloving wordt niet overal op gelijke wijze beoordeeld, eventueel bestraft.

10. Intieme gemeenschap der verloofden is bij verscheidene stammen in den Indischen Archipel toegestaan.